

УДК 94(420)

МЕЛЬНИЧЕНКО В. В.

м. Миколаїв

ТАЙБЕЙ ТА ПЕКІН В ДАЛЕКОСХІДНИХ ПЛАНАХ ВАШИНГТОНУ (1960–1970-ті рр.)

У статті автор розглядає динаміку політики США у формуванні тайваньської проблеми та наслідки американської присутності в зоні Тихого океану в 1949–1954 роках. У роботі акцентується увага на зародженню основних напрямів політичного діалогу США-КР, аналізуються особливості зовнішньополітичного курсу Америки.

Ключові слова: зовнішньополітичний курс, тайваньська проблема, політичний статус, американське втручання, дипломатичне визнання, японська агресія, збройні сили.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день однією з невирішених політичних проблем, яка виступає в якості дестабілізуючого фактора структури регіональної безпеки, є незавершеність процесу возз'єднання всіх китайських територій.

Потреба неупередженого дослідження тайваньської проблеми обумовлена й тим, що у вітчизняній історіографії ще не створено узагальнюючої праці, у якій би комплексно, з урахуванням нових політичних реалій, розглядалася проблематика формування тайваньського питання та зовнішньополітичний вплив США на реформування регіональної системи міжнародних відносин.

Уже більше п'ятдесяти років тайваньську проблему називають небезпечним джерелом нестабільності в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

Мета дослідження. Виходячи з актуальності теми, а також урахуваючи недостатній ступінь її розробки у вітчизняній політичній та історичній науці, метою статті ми визначили узагальнюючий аналіз формування тайваньської проблеми та процесів, пов'язаних зі становленням та розвитком політичних тенденцій, які призвели до виникнення тайваньської проблеми, охарактеризувати процес еволюції міжнародного статусу Тайваню в залежності від стратегічних напрямів зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів Америки.

В архівах засобів масової інформації Росії є декілька інтерв'ю та статей щодо тайваньського питання, і в деяких із них острів Тайвань іменується державою, а відносини Росії з Тайванем називаються відносинами між двома країнами. Тим часом насправді у світі існує лише один Китай, і уряд Китайської Народної Республіки є єдиним законним урядом, що

представляє весь Китай. Тайвань же – це невід'ємна частина Китаю, що жодним чином не є державою. Дана стаття була спеціально підготовлена авторкою для того, щоб український та російський читач, який цікавиться тайваньським питанням, отримав усебічне і точне уявлення про історію виникнення й нинішній його стан, а також про відповідну позицію китайського уряду.

Виклад основного матеріалу. Китайська Народна Республіка (КНР), проголошена 1 жовтня 1949 року, не була дружньою по відношенню до Сполучених Штатів, і небагато китайців розділяли думку американців щодо їх історичної ролі в Китаї. Їх новий лідер, Мао Цзедун, з підозрою відносився до американських намірів і в червні 1946 року почав проводити антиамериканську кампанію. За його наказом здійснювали напади на американців в Китаї. Американського дипломата побила поліція в Шанхаї. Американський генеральний консул в Мукдене перебував під домашнім арештом протягом року. І нарешті, гірше зі всього, що можна було зробити – втручання в жовтні 1950 року китайських комуністичних військ в корейську війну проти сил ООН під командуванням американців, які намагалися відбити вторгнення Північної Кореї до Південної Кореї. Китайські і американські війська вбивали один одного в бою десятками тисяч, і всі думки про встановлення нормальних дипломатичних відносин між Пекіном і Вашингтоном зникли.

І далі більше 20 років Сполучені Штати і Китай вважали один одного супротивниками. Хоча їх дипломати іноді зустрічалися на міжнародних конференціях, і від випадку до випадку проводили переговори на рівні послів, жодна з країн не виражала інтересу до досяг-

нення примирення. Американці продовжували визнавати Китайську Республіку Чан Кайши, що була переможена на материку і продовжувала існувати на острові Тайвань як законний уряд всього Китаю. Мао і його колеги зосереджувалися на засудженні американського імперіалізму і відмовлялися обговорювати будь-яку проблему, окрім припинення допомоги США Чан Кайши і їх захисту Тайваню.

Боротьба двох світових систем – соціалістичної та капіталістичної – була вирішальним чинником відносин між державами в 1960–1970-ті роки. Розвиток американсько-тайванських відносин також відбувався в рамках цієї основної суперечності й за її визначального впливу.

Відносини між Китайською Народною Республікою і Сполученими Штатами Америки з 1949 до 1980 р. зазнали значної еволюції. Вони визначалися як розвитком внутрішньополітичної ситуації в обох країнах, так і зміною їх зовнішньополітичних установок, а також змінами в міжнародному положенні в цілому. З урахуванням указаних факторів в американсько-китайських відносинах можна виділити три етапи. Перший етап продовжувався з 1949 по 60-ті роки, другий, – з початку 60-х до кінця 60-х – початку 70-х років, а третій – з 1972 року й до сьогодні.

Щоб краще зрозуміти причини й суттєвість американсько-китайського зближення, необхідно стисло прослідкувати історію відносин між двома країнами. Головну увагу автор зосереджує на аналізі перших двох етапів.

Протягом першого десятиліття (з моменту виникнення) КНР проводила зовнішню політику, засновану на соціалістичних принципах, була повноправним членом соціалістичної співдружності. Зрозуміло, і в цей час у КПК існувала сильна політична течія, яку представляли Мао Цзедун і його прихильники. Вказаній течії були властиві наступні риси: націоналізм, перехід від архіреволюційного авантюризму до спроб класової співпраці з буржуазією. Так, ще до перемоги народної революції в Китаї маоїсти, прагнучи встановити контакти із США, не гребували ніякими засобами. Зокрема, намагаючись створити враження про «особливий» характер Комуністичної партії Китаю, Мао Цзедун у липні 1944 р. підкреслив: «Між КПК і Компартією Радянського

Союзу не було зв'язків у минулому, їх немає і тепер» [1, с. 91].

Тогочасна обстановка в Китаї не сприяла здійсненню задумів маоїстів. У КПК користувалися великим впливом марксист-інтернаціоналісти, які виражали незгоду з лінією Мао Цзедун на змову з американським імперіалізмом. Це наочно продемонстрував пленум ЦК КПК 1949 р., який проголосив курс на розвиток дружніх відносин із Радянським Союзом та іншими соціалістичними країнами. Після перемоги китайської революції й утворення КНР вплив інтернаціоналістської лінії збільшився.

Саме це, а також внутрішня ситуація в США, яка характеризувалася посиленням впливу реакційних, антикомуністичних сил, що знайшло свій прояв у виробленні й здійсненні зовнішньополітичного курсу «заборони комунізму у світовому масштабі», визначили вкрай ворожу політику Сполучених Штатів по відношенню до КНР. Стан відносин між двома країнами протягом першого етапу особливо виявився під час війни в Кореї, коли загальна американсько-китайська конфронтація набула форми прямого військового зіткнення.

Після перемоги народної революції в Китаї дрібнобуржуазний націоналізм маоїстів усе більшою мірою трансформувався у великодержавний шовінізм. Маоїсти поставили за мету досягнення світового панування Китаю, що перетворився на наддержаву й знаходиться під їх повною владою. Перешкодою на цьому шляху були, з одного боку, Сполучені Штати як найбільша імперіалістична держава, а з іншого боку – Радянський Союз як наймогутніша із соціалістичних країн. Прагнучи взаємного ослаблення СРСР і США, маоїсти всіляко намагалися їх зіштовхнути. Зрозуміло, подібні цілі прикривалися революційною фразеологією. Маоїсти прагнули запевнити соціалістичні країни, ніби імперіалізм США можна знищити лише в «революційній війні», і що тільки вона приведе до торжества соціалізму в усьому світі [2, с. 170].

На рубежі 1950–1960-х років у внутрішній і зовнішній політиці КНР відбулися величезні зміни: у ній запанувала лінія маоїстів, що зумовила відхід Китаю від принципів марксист-ленінізму в ідеологічному плані й від соціалістичної співдружності, – в зовнішньополі-

тичному. Це стало об'єктивною передумовою зміни колишнього курсу США по відношенню до КНР. З указанного часу в американсько-китайських відносинах настає новий етап, який характеризувався тим, що при збереженні в цілому ворожості між двома країнами відбувався активний пошук шляхів зближення між ними.

На початок 1960-х років стало зрозуміло, що повести за собою соціалістичну співдружність і штовхнути СРСР на війну із США під приводом боротьби з імперіалізмом маоїстам не вдалося. Народи комуністичних і робочих партій 1957 і 1960 рр. показали, що переважна більшість партій виступає за мирне співіснування держав із різним соціальним ладом. У надії розколоти соціалістичну співдружність і повести за собою хоч би деякі країни Пекін відкрито виступив проти СРСР і тих соціалістичних держав, які не погодилися з маоїстською політикою [3, с. 220].

Діючи врозріз із рішеннями нарад комуністичних і робочих партій, маоїсти продовжували свою провокаційну політику, що ставила за мету військову сутичку між СРСР і США (це особливо яскраво проявилось під час Карибської кризи 1962 р.). Вони виступали також проти ініціатив Радянського Союзу та інших соціалістичних країн щодо ослаблення міжнародної напруженості. Зокрема таку позицію Пекін зайняв у питаннях роззброєння, що пояснювалося як прагненням перешкодити прогресу в розрядці міжнародної напруженості, так і наміром усебічно розвивати військовий, і перш за все – ракетно-ядерний, потенціал Китаю заради досягнення гегемоністських цілей маоїстів.

Проте, не дивлячись на таке серйозне зрушення в офіційній політиці КНР, докорінного перегляду «доктрини антиамериканізму» не відбулося. Саме в цей час у результаті краху колоніальної системи на міжнародну арену виходить нова могутня сила – держави, що звільнилися. Прагнучи підпорядкувати їх своєму впливу, враховуючи при цьому сильні антиімперіалістичні настрої в державах, що виникли. Китай не міг відмовитися від пропагандистських виступів проти США. Крім того, в боротьбі за вплив на країни, що розвиваються, маоїсти безпосередньо стикнулися зі Сполученими Штатами, що прагнули тієї ж мети.

Таким чином, якщо в 50-ті роки «доктрина антиамериканізму» слугувала, в основному, завданням захоплення лідерства серед соціалістичних держав, то в 60-ті роки вона в значній мірі була направлена на ідеологічне підпорядкування країн, що звільнилися. Проте, як у першому, так і в другому випадках маоїсти зазнали невдачі.

Протягом усього другого етапу в розвитку американсько-китайських відносин обидві сторони, не дивлячись на зовнішню ворожнечу, шукали шляхи для взаємного зближення. Але якщо на початку етапу виникли лише передумови для такого зближення, що виразилися в переході КНР на антирадянські позиції й відході пекінських лідерів від принципів марксизму-ленінізму, то до кінця 60-х років склалася принципово нова ситуація [4, с. 17].

Доцільно зазначити, що величезне значення для розвитку зовнішньополітичного курсу КНР, у тому числі й китайсько-американських відносин, мали події «культурної революції» в Китаї. Фактично вона була кривавим оформленням контрреволюційного перевороту в КНР, у ході якого групі Мао Цзедуну вдалося усунути (включаючи фізичне знищення) сили опозиції, зокрема комуністів-інтернаціоналістів.

Крім внутрішньополітичних подій, на американсько-китайські відносини вплинули й зовнішньополітичні чинники. Пекін відмовився від соціалістичної співдружності й не зумів підпорядкувати своєму диктату країни, що розвиваються. Великодержавні плани маоїстів вимагали відновлення й розвитку економіки країни, серйозно підірваної «великим стрибком» і політичними кампаніями. Головне значення при цьому надавалося зміцненню військової потужності. В умовах, що склалися, пекінське керівництво зробило ставку на зближення з імперіалістичними державами, і перш за все – зі Сполученими Штатами.

У результаті, хоча пекінські керівники в демагогічних цілях усе ще проголошували як одну із зовнішньополітичних установ боротьбу проти американського імперіалізму, на перше місце був висунутий антирадянський поступ.

У той же час китайське керівництво на практиці різко змінило свою позицію відносно США. Про це свідчила ситуація на американсько-китайських переговорах у Варшаві, що проходили з 1955 р. Так, ще в листопаді

1968 р. Пекін повідомив Вашингтон про свою готовність провести чергову зустріч у Варшаві 20 лютого 1969 р. і обговорити на ній можливість укладення «угоди про п'ять принципів мирного співіснування». Напередодні цієї зустрічі, на думку деяких зарубіжних фахівців із Китаю, маоцзедунівське керівництво пом'якшило свою позицію з питання про Тайвань. Зокрема увагу американських журналістів привернув коментар, опублікований газетою «Женьмінь жибао» і журналом «Хунці». У ньому містився довгий перелік місць на земній кулі, з яких, на думку Пекіна, Сполучені Штати могли б вивести свої війська. Важливо відмітити, що Тайвань у переліку був відсутній, хоч до цього китайське керівництво незмінно висувало Сполученим Штатам відповідні вимоги.

Зустріч, що намічалася, у Варшаві так і не відбулася. За 48 годин до початку зустрічі представник МЗС КНР заявив: «Китайський уряд вважає, що зараз недоцільно проводити 135-те засідання китайсько-американських переговорів на рівні послів» [5, с. 11]. Таке рішення мотивувалося наявністю «антикитайської атмосфери», котра виникла в результаті того, що «уряд США інспірував зраду колишнього китайського дипломата в Голландії Ляо Хешу, який був потім відправлений до Сполучених Штатів». Офіційні особи у Вашингтоні й досвідчені спостерігачі в інших столицях світу не прийняли на віру офіційне пояснення Пекіна про причини відстрочення переговорів. Швидше за все Пекін у той період не сподівався досягти на переговорах бажаних результатів.

До кінця 1960-х років виникла ситуація, коли низка серйозних чинників спонукала правлячі кола США змінити свою політику відносно КНР. Тривале невизнання однієї з найбільших країн світу було абсолютно ненормальним явищем і суперечило американським інтересам. Відсутність дипломатичних зв'язків утруднювала вирішення спірних проблем, створювало додаткові складнощі для політики США в Азії. Все більшу зацікавленість у китайському ринку виявляли американські ділові кола. В результаті економічного ембарго США значно відстали в розвитку економічних зв'язків із КНР у порівнянні зі своїми західноєвропейськими і японськими конкурентами.

Проте головним мотивом, що зумовив зрушення в підході правлячих кіл США до КНР, були антирадянські настрої маоїстських лідерів. Прагнення США використовувати цей чинник у міжнародних справах як свого роду важіль для тиску на СРСР – один із найбільш важливих аспектів американсько-китайських відносин з кінця 60-х років. У першу чергу антирадянські настрої пекінського керівництва сприяли тому, що США почали застосовувати відносно КНР формулу «заборони без ізоляції».

Після приходу до влади в 1969 р. республіканської адміністрації Р. Ніксона і США, і КНР помітно активізують зусилля, які стали безпосередньою підготовкою великих змін в американсько-китайських відносинах, — переходу від конфронтації до зближення. Через десять днів після заняття з посту президент Ніксон запропонував довіреним співробітникам Білого дому з'ясувати, «чи не можна встановити прями контакти з КНР». Обізнані американські журналісти відзначили, що пекінські керівники, у свою чергу, використовували свої зв'язки з японцями, щоб повідомити Вашингтон, що вони зацікавлені у встановленні ділових контактів «із новим мешканцем Білого дому» [6, с. 12].

Незабаром після IX з'їзду КПК американський уряд вжив низку заходів, направлених на розрядку напруженості у відносинах із КНР. Наприкінці грудня 1969 р. японське агентство Кедо Цусін передало з посиланням на «добре інформовані дипломатичні джерела», що США повідомили Японії про припинення патрулювання американськими есмінцями в Тайванській протоці «з міркувань економії засобів» [6, с. 12]. Повідомлення це було опубліковане на внутрішніх сторінках газет і не привернуло особливої уваги. Проте в Пекіні зрозуміли всю значущість такого кроку й швидко на нього відгукнулися, давши згоду на нову зустріч у Варшаві.

На думку автора, доцільно наголосити, що у 1969 р. американський уряд пішов на ослаблення обмежень у торгівлі з КНР: громадянам США дозволялося купувати китайські товари (за умови, що їх вартість не перевищує 100 дол.); філіям американських фірм дозволялася торгівля з КНР «нестратегічними» товарами. У цьому ж році шести категоріям американських громадян (членам конгресу, журна-

лістам, науковцям, викладачам, студентам і лікарям) був дозволений виїзд до КНР. У 1969 р. чисельність американського флоту в Тайванській протоці була скорочена на 25%. У 1970 р. Р. Ніксон направив на конгрес проєкт, який передбачав продаж сільськогосподарських товарів КНР за її валюту. Кіссінджер заявив, що переговори між Китаєм і США (малися на увазі не тільки варшавські переговори, але й будь-яка інша форма переговорів) незабаром відновляться, і у зв'язку з цим було запропоновано відновити комерційну телефонну лінію між Сан-Франциско і Шанхаєм, а також створити «гарячу лінію» між Вашингтоном і Пекіном. У тому ж році президент США вперше використав офіційну назву Китайської Народної Республіки.

У 1970 р. американський уряд через посередників спеціальними посланнями поінформував Пекін про твердий намір американського уряду ліквідувати безвихідь у китайсько-американських відносинах шляхом урегулювання тайванського питання, просування КНР в ООН і встановлення дипломатичних відносин [7, с. 248].

Велику активність проявляла й китайська сторона. Так, в інтерв'ю постійному посередникові в переговорах із США – американському журналістові Е. Сноу Мао Цзедун заявив, що китайський уряд вітає би приїзд Ніксона до Китаю, оскільки він не відповідає за політику Трумена в питанні про Тайвань, що сприяла відділенню Тайваню від КНР, і саме з ним необхідно вирішувати проблеми китайсько-американських відносин. Мао Цзедун у ході бесіди підкреслював необхідність для КНР вчитися в США [5, с. 13].

Якщо до 1971 р. США і КНР вели попередню розвідку з питання зближення, то з 1971 р. почалися безпосередні контакти й підготовка переговорів на вищому рівні. В цей час США пішли на подальше зняття обмежень у торгівлі з Китаєм: скасовувалися обмеження для нафтових компаній, що надають паливо судам або літакам, які направлялися до Китаю або з Китаю, за винятком китайських суден або літаків, що прямують до КНДР, ДРВ й на Кубу; знімалася заборона на торгівлю з КНР «нестратегічними» товарами; було дозволено використовувати долари в торгових операціях із КНР і опубліковано список 47 категорій

товарів, які дозволялося експортувати в КНР. У тому ж році Кіссінджер двічі відвідав Пекін, причому під час першого секретного візиту (в липні 1971 р.) була досягнута угода про візит Ніксона до КНР.

Слід зазначити, що візити офіційних представників США в КНР викликали подив не тільки рядових китайців, але й багатьох кадрових партійних працівників. Такою ж була реакція й за кордоном, особливо в країнах, що розвиваються, які раніше були основним об'єктом пекінської пропаганди «боротьби з американським імперіалізмом до переможного кінця». Враховуючи це, маоїстське керівництво з середини 1971 р. почало готувати населення до планових змін у зовнішньополітичному курсі, і, зокрема, у сфері китайсько-американських відносин.

У документі ЦК КПК, адресованому кадровим партійним працівникам, ішлося: «Нещодавно ЦК КПК після повторного обговорення ухвалив рішення у відповідь на прохання президента США Ніксона послати йому від імені прем'єра Держради запрошення відвідати Пекін в слушний для нього час до травня 1972 р. Це велика подія в житті нашої партії і держави. Необхідно, щоб уся партія, весь народ були єдиними в правильному розумінні суті й значення цієї події. Ми пропонуємо вам провести роз'яснювальну роботу всередині й поза партією відповідно до нижчезазначеного:

1) Запрошення Ніксону відвідати КНР, відправлене від імені прем'єра, — це особисте рішення Мао. І не дивлячись на те, що частина членів ЦК була іншої думки з цього питання, шляхом неодноразового обговорення всі прийшли до єдиної думки, і врешті-решт рішення було ухвалене одноголосно.

2) Запрошення в КНР Ніксона є формою боротьби проти американського імперіалізму й жодним чином не впливає на нашу послідовну позицію, якої ми дотримувалися й дотримуємося в боротьбі проти американського імперіалізму й усіх реакціонерів...» [5, с. 15].

Результатом зусиль обох сторін став візит до КНР президента США Р. Ніксона, після завершення якого було опубліковано сумісне комюніке. Аналіз документа показує, що сторони, розглядаючи взаємне зближення як першорядне завдання й виходячи з його довго-

строкового характеру, пішли на ряд часом легких компромісів. Зокрема США прийняли три основні вимоги, на яких наполягав Китай на переговорах у Варшаві й у численних заявах пекінських лідерів, – визнання п'яти принципів мирного співіснування, визнання КНР як єдиної китайської держави (щоправда це було зроблено в непрямій формі) й згода вивести з Тайваню, хоча й у невизначеному майбутньому, американські війська.

Пекінські лідери також внесли деякі корективи до своїх позицій із низки проблем, які ускладнювали американсько-китайські переговори. Зокрема вони перестали підкреслювати вимогу припинення військового союзу США з Тайванем.

Візит Р. Ніксона до КНР і підписання Шанхайського комюніке поклали початок новому етапу в китайсько-американських відносинах. Цей етап характеризується все більшим зближенням КНР і США на антирадянській, антисоціалістичній основі.

Після візиту Ніксона в американсько-китайських зв'язках спостерігався серйозний прогрес: значно позв'язалися взаємні контакти практично в усіх сферах, відбувся обмін місіями зв'язку, які фактично почали відігравати роль посольств.

Відставка Р. Ніксона і вступ на посаду президента США Джеральда Форда не внесли змін до відносин між КНР і США. Після приходу до влади адміністрації президента Форда в серпні 1974 р. у Вашингтоні й Пекіні були зроблені заяви про вірність курсу на нормалізацію двосторонніх відносин. «Обидва уряди, – відзначала газета «Крісчен сайенс монітор», – посилено прагнуть підкреслити, що китайсько-американське зближення залишається постійним елементом їх зовнішньої політики і що їх взаємини не постраждали» [5, с. 16].

Проте багато американських політичних спостерігачів проявили обережність при оцінці китайсько-американських відносин після відставки Ніксона. У листопаді 1974 р., напередодні чергового візиту Г. Кіссінджера до КНР «Вашингтон пост» писала: «Китайсько-американська розрядка, можливо, не є найсерйознішою проблемою Кіссінджера, але він виявить, що ці відносини зараз більш хисткі й невизначені, ніж були під час його останнього візиту до Пекіна рік тому. Внутрішні труднощі в обох країнах відбилися на розрядці...

Жодна зі сторін не відчуває такої впевненості в іншій, як це було раніше» [5, с. 16].

Відомо, що наприкінці 1974 р. в боротьбі за владу в КНР перемогу отримало «ліве» крило маоїстського керівництва, унаслідок чого в зовнішньополітичному курсі Китаю посилися авантюристські елементи. Незадоволене подальшим прогресом в радянсько-американських відносинах пекінське керівництво посилює натиск із метою форсування нормалізації китайсько-американських зв'язків.

«У конфіденційному порядку, – повідомляла «Washington Post», – китайці дали зрозуміти, що вони незадоволені темпами нормалізації. Вони говорять, що розчаровані відсутністю подальшого прогресу у вирішенні тайванської проблеми й пов'язаною з нею іншою проблемою – встановлення в повному масштабі дипломатичних відносин між Китаєм і Сполученими Штатами... Китайці незадоволені призначенням Леонарда Ангера, старого американського дипломата, послом на Тайвань. Вони ще менше задоволені відкриттям чотирьох нових тайванських консульств на американській землі вже після публікації Шанхайського комюніке...» [5, с. 16].

Атмосферу охолодження китайсько-американських відносин продемонстрували візити до КНР державного секретаря США Г. Кіссінджера (листопад 1974, жовтень 1975 рр.). Ці візити не дали практично ніяких результатів для розвитку зв'язків між двома країнами.

Дещо важливіше значення з погляду перспектив подальшого зближення КНР і США мав візит до Китаю президента Дж. Форда, що відбувся 1–5 грудня 1975 р. При аналізі результатів цього візиту необхідно враховувати, що він проходив на тлі грандіозних змін у міжнародному середовищі. Серед них у першу чергу слід назвати запровадження в життя Програми миру, розробленої XXIV з'їздом КПК, що знайшло свій прояв перш за все в просуванні шляхом обмеження стратегічних озброєнь Сполученими Штатами й Радянським Союзом, а також в успіху загальноєвропейської Наради в Хельсінкі, в нових перемогах революційних сил на Індокитайському півострові й в Африці. Усе це викликало активізацію як реакційних кіл США, так і антирадянської політики Пекіна. Природно, що під час переговорів Форда з китайськими керівниками велика увага була приділена міжнародним проблемам.

У той же час помітного зрушення у сфері двосторонніх відносин досягти не вдалося. Визначний факт: після завершення візиту американського президента не було опубліковано сумісне комюніке. Мабуть, це пояснювалося відсутністю реальних результатів, які виходили б за рамки Шанхайського комюніке. Що стосується економічних зв'язків між двома країнами, то було вирішено здійснювати їх не на міждержавному рівні, а на «комерційній основі» [8, с. 36].

Проте в цілому візит Форда свідчив про подальше зближення позицій США і КНР на антирадянській основі. Особливе значення мала та обставина, що сторони погодилися докласти зусилля до обмеження впливу СРСР, і, зокрема, в районах Тихого океану й Південно-Східної Азії. Останнє знайшло віддзеркалення в «Тихоокеанській доктрині», висунутій американським президентом незабаром після візиту в КНР. У цій доктрині намічалася деяка перебудова політики США в Азії з урахуванням нових чинників, причому серйозне значення надавалося співпраці з Китаєм.

Наприкінці 1976 – на початку 1977 рр. відбулися події, що мали істотний вплив на розвиток американсько-китайських відносин. У цей час відбувається зміна керівництва в обох країнах. У КНР після смерті Мао Цзедунга у вересні 1976 р. розгорнулася боротьба за владу, перемогу в якій отримали прихильники активного зближення з розвинутими капіталістичними країнами, і перш за все – зі Сполученими Штатами.

Таким чином, у 70-х рр. ХХ ст. постійне зростання військової сили соціалістичної співдружності, посилення дії її мирних ініціатив на прогресивну громадськість всього світу викликали роздратування й протидію всіх реакційних сил. Як результат, на думку автора статті, в майбутньому активізація цих сил призвела, з одного боку, до появи негативних моментів в американсько-радянських відносинах, а з іншого – до посилення прагнення правлячих кіл США до зближення з Китаєм. Для цього передбачалося використати радянсько-китайські розбіжності [9, с. 200].

Лише у 2010 р. була озвучена адресована китайському керівництву ідея оформлення із США і Китаю «великої двійки» наддержав G2, проте Китай залишився вірним концепції ба-

гатополярного світу і відхилив дану пропозицію, вгледівши в ній передусім засіб розподілу відповідальності за домінуючу американську зовнішньополітичну діяльність, з якою часто не згоден.

Доцільно підкреслити, що китайсько-американські відносини сьогодні плавно трансформуються в ідеологічну боротьбу «американського» і «китайського» світу, перспектив розвитку американської (ліберальної) моделі і китайської моделі «соціалізму з китайською специфікою». Хто вийде з цієї сутички переможцем, за ким майбутнє – питання відкрите.

Висновки. Отже, на думку автора статті, сучасна модель китайсько-американських відносин була сформована в останні 30 років на тлі зростання могутності Китаю і втрати впливу США. Враховуючи геополітичні та регіональні амбіції кожної зі сторін, сьогодні можна говорити, що успіх чи невдачі їх розвитку багато в чому визначають майбутню економічну й політичну стабільність у світі. Однак те, який характер вони будуть мати і в якому напрямку – взаємозалежності або конфліктності – будуть розвиватися двосторонні відносини, прогнозувати досить важко. Потенційно дана модель містить обидва напрямки. Що переможе – питання, відповідь на яке цікавить не тільки США і КНР, а й десятки країн, пов'язаних із ними.

Список використаних джерел

1. Образование Китайской Народной Республики. Документы и материалы. — М.: Госполитиздат, 1950. — 136 с.
2. Против американской оккупации Тайваня и прощков США, направленных на создание «двух Китаев». (Сбор. докум. и матер.). — Пекин: Изд. лит. на иностр. яз., 1958. — 184 с.
3. Внешняя политика и международные отношения КНР / под общ. ред. д-ра ист. наук Г. В. Астафьева и д-ра ист. наук А. М. Дубинского. — Т. 2. — М.: Мысль, 1974. — 308 с.
4. Нагорный А. А. Проблема американско-китайских отношений во внутривосточной жизни США в 60–70-е годы. Автореферат дис. ... на соиск. учен. степ. канд. ист. наук. — М., 1978. — 25 с.
5. Меркулов С. К. Американско-китайское сближение (вторая половина 70-х годов) / С. К. Меркулов. — М.: Наука, 1980. — 120 с.
6. Ibid. — С. 12.
7. Галенович Ю. М. Цзян Чжунчжэн или неизвестный Чан Кайши / Ю. М. Галенович. — М.: ИД «Муравей», 2000. — 368 с.
8. Гельбрас В. Куда идет Китай / В. Гельбрас // Мировая экономика и международные отношения. — М., 1998. — № 4. — С. 35 — 43.
9. Никонов В. А. От Эйзенхауэра к Никсону: Из истории Республиканской партии США / В. А. Никонов. — М.: Изд-во МГУ, 1984. — 287 с.

МЕЛЬНИЧЕНКО В. В.

г. Николаев

ТАЙБЭЙ И ПЕКИН В ДАЛЬНЕВОСТОЧНЫХ ПЛАНАХ ВАШИНГТОНА (1960–1970-е гг.)

В статье автор рассматривает динамику политики США в формировании тайваньской проблемы и последствия американского присутствия в зоне Тихого океана в 1949–1954 годах. В работе акцентируется внимание на зарождению основных направлений политического диалога США-КР, анализируются особенности внешнеполитического курса Америки.

Ключевые слова: внешнеполитический курс, тайваньская проблема, политический статус, американское вмешательство, дипломатическое признание, японская агрессия, вооруженные силы.

MELNICHENKO V.

Mykolaiv

TAIPEI AND BEIJING IN THE FAR EASTERN WASHINGTON'S PLANS (1960–1970)

The author considers the dynamics of U. S. policy in the formation of the Taiwan problem and the consequences of the U. S. presence in the Pacific in 1949–1954, respectively. The paper focuses on the origin of the main directions of the political dialogue U. S. – the Republic of China, analyzes the characteristics of Washington's foreign policy.

Keywords: foreign policy, the Taiwan problem, political status, the American intervention, diplomatic recognition, Japanese aggression, the armed forces.

Стаття надійшла до редколегії 03.03.2014

УДК 327+323(438)«1995/2005»

Н. М. БУГЛАЙ

м. Николаїв

**ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ ПОЛЬЩІ
ТА ЇХ ВПЛИВ НА ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ СТАН
КРАЇНИ (1995–2005)**

Проаналізовано зовнішню політику Польщі в контексті стабілізації внутрішньополітичної ситуації в країні в другій половині 90-х років ХХ – на початку ХХІ ст. Розкрито важливі аспекти демократизації країни в процесі набуття членства в НАТО та ЄС.

Ключові слова: зовнішня політика, НАТО, ЄС, внутрішньополітичні реформи, демократизація, інтеграція.

Постановка проблеми. Першочерговим завданням для України в сфері міжнародних відносин на сучасному етапі є вдосконалення і суттєве підвищення ефективності співпраці з державами регіону Центрально-Східної Європи. Стратегічний підхід і методи взаємодії в умовах безпосереднього сусідства України з Європейським Союзом, членами якого є ці країни, створюють передумови для інтенсивного впровадження в практику міждержавних відносин прогресивних та ефективних моделей співробітництва.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. прозахідний зовнішньополітичний вектор розвитку Польщі здійснив активний вплив на внутрішньополітичний розвиток країни, що в свою чергу, стало основою для подальшого поступу до побудови демократично-правової держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження вітчизняних і закордонних науковців розкривають історію Польщі в ретроспективі, передумови трансформаційних процесів політичного устрою ПНР у 1980-х рр.,

українсько-польські політичні відносини, загальні тенденції польських президентських кампаній, реформи у сфері адміністративно-територіального устрою постсоціалістичної Польщі, проблеми інтеграції РП до НАТО та ЄС. В цьому контексті варто відзначити роботи українських дослідників Л. Зашкільняка [1], О. Соскіна [2], Т. Зарецької [3], С. Бочарова [4], Н. Чорної [5], О. Білянського [6].

Окремо слід виділити російські наукові розвідки М. Бухаріна [7], Б. Філіпова [8], С. Глінкіної [9], О. Майорової [10], Д. Сергєєва [11], в яких висвітлюються проблеми країн ЦСЄ на шляху до Євросоюзу, здійснення реформ у Польщі наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., пошукам виходу з кризи, еволюції партійної системи в країні, участі РП в північноатлантичних структурах та ін.

Особливий інтерес викликають також праці таких польських науковців, як Г. Горжеляк [12], А. Дудек [13], С. Белень [14] щодо політичної історії Польщі, організації територіальної реформи в країні в 90-х рр. ХХ ст., пи-